

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091, Majorstua
0301 OSLO

Deres ref.
201208314-7, 201100526-12,
201302674-10,
201500664-10, 201401942-9,
ksk/khen, toc, hela

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)
2017/1594

Dato
15.5.2017

Uttalelse til bygging av fem kraftverk i Åseral kommune - Gjermundsbekken, Herresbekken, Skothomtjønn, Hamkollåna og Bliksåna

Med hensyn til samlet belastning, landskap, naturmangfold og friluftsliv fraråder vi utbygging av Gjermundsbekken og Skothomtjønn kraftverk. For Herresbekken, Hamkollåna og Bliksåna støtter vi de foreslåtte avbøtende tiltakene.

Vi viser til oversendelse datert 2.2.2017. Oversendelsen gjelder søknad om tillatelse til å bygge de fem småkraftverkene Gjermundsbekken, Herresbekken, Skothomtjønn, Hamkollåna og Bliksåna i Åseral kommune. NVE har sendt sakene samlet ut på høring.

Prosjektene

Gjermundsbekken – Ljosland Fallrettsameie:

Gjermundsbekken kraftverk vil utnytte et fall på 255 m fra inntaket på kote 790 ned til kraftstasjonen på kote 535. Tilløpsrøret blir ca. 1000 m langt, og graves ned i hele sin lengde på vestsida av Gjermundsbekken. Rørgata skal brukes som anleggsvei i en eventuell anleggsperiode. Det er ikke planlagt permanent vei til inntaket. Middelvannføringa er beregnet til 299 l/s og kraftverket er planlagt med maksimal slukeevne på 747 l/s. Kraftverket vil ha en installert effekt på 1,5 MW, noe som vil gi en årlig produksjon på 4,1 GWh. Utbygginga vil føre til redusert vannføring på en 1200 m lang elvestrekning i Gjermundsbekken. Det er søkt om slipp av minstevannføring på 19 l/s om sommeren (1.5 til 30.9) og 17 l/s resten av året.

Herresbekken kraftverk – Herresbekken Kraft SUS:

Herresbekken kraftverk vil utnytte ett fall på 175 m fra inntaket på kote 450 ned til kraftstasjonen på kote 275. Tilløpsrøret blir ca. 1000 m langt, og graves ned i hele sin lengde på sørsida av Herresbekken. Rørgata vil bli brukt som anleggsvei i en eventuell anleggsperiode. Det er ikke planlagt permanent vei til inntaket. Middelvannføringa er beregnet til 590 l/s og kraftverket er planlagt med maksimal slukeevne på 1330 l/s. Kraftverket vil ha en installert effekt på 2,05 MW, noe som vil gi en årlig produksjon på 5,45 GWh. Utbygginga vil

føre til redusert vannføring på en 1000 m lang elvestrekning i Herresbekken. Det er søkt om slipp av minstevannføring på 30 l/s hele året.

Skothomtjønn kraftverk – Ljosland fallrettsameie:

Skothomtjønn kraftverk er omsøkt med to alternative utbyggingsløsninger. Etter at Agder Energi Vannkraft fikk konsesjon til å øke reguleringa av Langevatn med 10 meter er det alternativ 2 som er aktuelt. Alternativ 2 vil utnytte et fall på 11 m fra inntaket på kote 704 ned til kraftstasjonen på kote 695. Rørgata vil bli på 225 m. Tilløpsrøret graves ned i hele sin lengde på østsida av elva. Årlig produksjon er på 4,4 GWh. Middelvannføringa er beregnet til 8,5 m³/s. Det er søkt om slipp av minstevannføring på 500 l/s hele året.

Hamkollåna kraftverk – Bjørn Erik Smeland:

Hamkollåna kraftverk vil utnytte et fall på 296 m fra inntakene på kote 690 ned til kraftstasjonen på kote 394. Det planlegges å utnytte to nedslagsfelt med to inntak. Det ene inntaket er nedenfor Øytjønn, og det andre inntaket er nedenfor Storheitjønn. Fra inntaket ved Øytjønn ledes vannet inn i et 588 m langt tilløpsrør som blir nedgravd under eksisterende traktorvei. Om lag 60 m lenger nede vil rørgata krysse elveløpet i luftspenn frem til møtende rørgate fra Storheitjønn. Fra inntaket ved Storheitjønn går vannveien som en 354 m lang nedgravd rørgate frem til møtende rørgate fra Øytjønn på kote 580. Ca. 10 m etter koblingspunktet fra Øytjønn og Storheitjønn vil rørgata krysse elveløpet i luftspenn. Videre går vannveien som nedgravd rørgate ned til kraftstasjonen på kote 394. Det planlegges å etablere en ca. 70 m lang traktorvei fra eksisterende traktorvei og fram til inntaket ved Storheitjønn. Middelvannføringa er beregnet til totalt 284 l/s og kraftverket er planlagt med maksimal slukeevne på 710 l/s. Kraftverket vil ha en installert effekt på 1,8 MW, noe som vil gi en årlig produksjon på 4,47 GWh. Det er søkt om slipp av minstevannføring på 10 l/s hele året fra inntaket ved Øytjønn og 12 l/s hele året fra inntaket ved Storheitjønn.

Bliksåna kraftverk – Tinfos AS:

Bliksåna kraftverk vil utnytte et fall på 130 m fra inntaket på kote 635 ned til kraftstasjonen på kote 505. Inntaket etableres like nedstrøms samløpet mellom Bliksåna og Lonebekken. Tilløpsrøret blir ca. 1050 m langt, og graves ned i hele sin lengde. Det planlegges en permanent avkjørsel fra fv. 352 til kraftstasjonen. Langs rørtraseen skal det etableres en midlertidig anleggsvei. Denne skal tilbakeføres som kjøresterkt terreng etter avslutta anleggsperiode. Middelvannføringa er beregnet til 690 l/s og kraftverket er planlagt med maksimal slukeevne på 1,7 m³/s. Kraftverket vil ha en installert effekt på 1,84 MW, noe som vil gi en årlig produksjon på 4,54 GWh. Utbygginga vil føre til redusert vannføring på en 1100 m lang elvestrekning i Bliksåna. Det er søkt om slipp av minstevannføring på 40 l/s om sommeren (1.5 til 30.9) og 25 l/s resten av året.

Regionplan for Agder

I *Regionplan Agder 2020* er det formulert fem hovedmål mot 2020. Et av hovedmålene i regionplanen er at Agder skal være et lavutslippsamfunn: *“I 2020 har Agder posisjonen som en internasjonalt ledende region for klimavennlig produksjon og distribusjon av fornybar energi. Dette skjer ved utbygging av ny fornybar energi og tilrettelegging for kraftutveksling som gir økt leveranse av miljøvennlig energi til kontinentet. Den eksportrettede industrien på Agder framstår som et globalt forbilde gjennom høy innovasjon når det gjelder klimavennlige*

produksjonsprosesser og effektiv energibruk. Klimahensyn er et overordnet krav i alle regionale og lokale samfunnsbeslutninger.” Fylkesmannen anser utbygging av vannkraft å være i tråd med regionplan for Agder 2020.

Fylkesmannen legger regjeringens klimapolitikk til grunn sin virksomhet. Klimaforliket av 2012 inneholder mål for utslippsreduksjoner i 2020, herunder ambisjoner for nasjonale utslippsreduksjoner og et langsiktig mål om å omstille Norge til et lavutslippssamfunn.

Fylkesmannens fokusområder i prosjektene

Vi befarte Herresbekken og Hamkollåna 23.9 og Bliksåna og Gjermundsbekken 24.10 i 2016.

Olje- og energidepartementet (OED) utarbeidet i 2007 Retningslinjer for små vannkraftverk. Målet med retningslinjene er å styrke grunnlaget for en helhetlig vurdering av konsesjonssøknader for små vannkraftverk og gjøre denne prosessen mer effektiv og forutsigbar for utbyggere, myndigheter og samfunnet for øvrig. I tillegg laget OED i 2017 Retningslinjer for innsigelsespraksis i energisaker. Disse viser til rundskriv T-2/16 om nasjonale og vesentlige regionale interesser på miljøområdet – klargjøring av miljøforvaltningens innsigelsespraksis. I vår vurdering av sakene vil vi ha et spesielt fokus på følgende områder:

Landskap og friluftsliv

I noen tilfeller vil små kraftverk kunne redusere bruksverdien av et område for friluftsliv, for eksempel ved at lokale bade- og fiskeplasser blir berørt. I følge OED sine retningslinjer av 2007 er de fleste konfliktene ofte knyttet til vassdraget som landskapselement og opplevelsesressurs i friluftssammenheng. Retningslinjene sier at inngrep som medfører bortfall eller vesentlig reduksjon av viktige landskapselementer av nasjonal, regional eller lokal betydning bør unngås.

I følge OED sine retningslinjer av 2017 skal innsigelse vurderes når det vil bli konflikt med «områder som er verdsatt som svært viktig eller viktig friluftslivsområde i henhold til Miljødirektoratets veileder M98-2013» eller «andre områder som er vurdert til å ha nasjonal eller viktig regional betydning som friluftslivsområde».

Som for våre andre fokusområder gjelder det også for landskapet at selv om konsekvensene av en enkeltutbygging er liten så kan de samlede negative konsekvensene bli store. I vassdrag som allerede er påvirket av utbygging må dette ligge til grunn ved konsesjonsbehandlingen.

Naturmangfold

Små kraftverk kan påvirke det biologiske mangfoldet negativt gjennom ødeleggelse, forringelse eller oppsplitting av leve- og funksjonsområder, trekkveier og spredningskorridorer. Mange av småkraftprosjektene utnytter konsentrerte fallstrekninger, og forutsetter ikke magasinering av vann. For disse prosjektene er konfliktene med biologisk mangfoldverdier ofte konsentrert om noen få naturtyper, og et begrenset antall arter. Naturtypene fossesprøytoner (vegetasjonstype fosseeng) og bekkeløft (innslag av flere vegetasjonstyper) er oftest berørt. Disse naturtypene kan være levested for flere rødlistearter,

spesielt moser og lav. Norges nasjonalfugl, fossekallen (ikke rødlisteart), er avhengig av rennende vann året rundt og trives godt i tilknytning til fosser og stryk. Den er således utsatt ved småkraftutbygging.

I følge OED sine retningslinjer av 2017 skal innsigelse vurderes når tiltaket kommer i konflikt med truede arter eller naturtyper, jf. Norsk rødliste for arter og Norsk rødliste for naturtyper. Innsigelse skal også vurderes når tiltaket kommer i konflikt med arter som er spesielt hensynskrevende, f.eks. villrein.

Samlet belastning

Naturmangfoldloven § 10 om samlet belastning sier at en påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning økosystemet er eller vil bli utsatt for. Formålet med bestemmelsen er å hindre gradvis forvitring eller nedbygging av landskap, økosystemer, naturtyper og arter ved å se summen av tidligere, nåværende og framtidig påvirkning på dette naturmangfoldet i sammenheng. Som en konsekvens av denne bestemmelsen må man konkret vurdere hvilken effekt tidligere påvirkninger har hatt.

Annet

Vi finner også grunn til å kommentere at fossekallen forekommer i flere av disse vassdragene. Dette framgår av biologisk mangfold-rapportene samt egne observasjoner ved befaring av prosjektene. NVE-rapport 3-2011 Fossefall og småkraftverk gir råd om hvordan man kan tilrettelegge for at fossekallen skal kunne hekke etter at en hekkeplass har blitt utbygd med hensyn til småkraft. Etter vårt syn bør NVE stille slike vilkår når sammenhengen mellom hekke lokaliteter for fossekallen og småkraftressurser, samt effektene av å unnlate avbøtende tiltak, er så godt dokumentert. Dersom det ikke blir gjort tiltak ved småkraftutbygging, blir det svært sjelden hekking. Rapporten viser til at man i kun 3 av 67 tilfeller har konstatert hekking etter en utbygging der det ikke er gjort noen form for avbøtende tiltak. Undersøkelser viser at hekkforsøk i kasser gir høyere hekkesuksess enn gjennomsnittet for naturlige reir. Størrelsen på ungekullene i forbindelse med kraftverk er også like stor, noe som tyder på at tilgangen på næring er like stor som i ikke-utbygde vassdrag. Utfordringen er derfor å gjøre avbøtende tiltak som tilrettelegger for at fossekallen skal kunne hekke etter en utbygging.

Vi oppfordrer NVE til å stille vilkår om tilrettelegging for fossekallen når det gis konsesjon. I nevnte rapport finnes det en rekke eksempler på tiltak som med letthet kan kreves (og seinere gjennomføres) når NVE gir konsesjon. Dette anser vi som et fornuftig effektiviseringstiltak framfor kun å vise til at Fylkesmannen kan gi pålegg om tilrettelegging etter standard naturforvaltningsvilkår dersom det gis konsesjon.

Fylkesmannens vurdering av prosjektene

I tillegg til de nevnte klimahensyn skal Fylkesmannen bidra til at regjeringens miljø- og arealpolitikk blir gjennomført. I vannkraftsaker gjør vi en vurdering av prosjektets miljøkonsekvenser sett i lys av gjeldende klimapolitikk.

Etter Fylkesmannens vurdering er det positivt at NVE sender de fem prosjektene på felles høring slik at de kan vurderes samlet, jf. naturmangfoldloven § 10 om økosystemtilnærming og samlet belastning.

Åseral kommune er en av kommunene i fylket hvor presset på vannkraftutbygging er størst. For Fylkesmannens del er det derfor viktig å se de omsøkte prosjektene i sammenheng med eksisterende kraftverk samt kraftverk som er gitt konsesjon, men som ikke er bygd enda. Utover dette blir de enkelte prosjektene vurdert med hensyn til påvirkning på naturmangfold, landskap, friluftsliv, samfunnssikkerhet, risiko og sårbarhet samt jord- og skogbruk herunder kulturlandskap. Fylkesmannen befarte prosjektene 23. september og 24. oktober 2017.

Vi fraråder bygging av følgende kraftverk:

Gjermundsbekken kraftverk

Ljoslandsbygda er preget av omfattende vannkraftutbygging. I dag føres både Stigebossåna, Grytåna, Farevassåna og Ljosåna inn på overføringstunnelen mellom Langevatn og Nåvatn. I tillegg har elva Monn sterkt redusert vannføring, også dette som følge av overføring til Nåvatn. Den 3. februar i år fikk Agder Energi Vannkraft konsesjon til bygging av Kvernevatn småkraftverk på Ljosland (som en del av Åseralprosjektene). Etter bygging av dette kraftverket med inntak i Lille Kvernevatn vil vannmengdene ned Ljosåna fra Lille Kvernevatn bli ytterligere redusert.

Gjermundsbekken er siste rest av opprinnelig vassdragsnatur på Ljosland. Etter vår vurdering vil en utbygging av kraftverk her overstige det vi mener er akseptabel belastning av vassdragsnaturen på Ljosland.

Gjermundsbekken setter sitt preg på landskapet der den renner gjennom et av hyttefeltene på østsida av dalen. Bekken er også godt synlig fra hyttefeltene mot vest, særlig ved stor vannføring. Det å ha intakte landskapselementer i et område som er sterkt preget av vannkraftutbygging anser vi som viktig både for fastboende, hytteeiere (området har ca. 500 hytter) og besøkende på fjellstova. Etter å ha gått langs bekken har vi ikke inntrykk av at området langs den blir brukt som turområde i særlig grad. Vi mener at det er som landskapselement bekken har sin største verdi.

Utbygging av Gjermundsbekken har de nest høyeste kalkulerte kostnadene av de fem prosjektene. Det er altså et prosjekt som vil gi relativt lite igjen til utbyggerne og samfunnet for øvrig sammenlignet med ulempene det medfører.

- **Med bakgrunn i argumentasjonen over, det vil si hensynet til samlet belastning og landskapsvirkninger fraråder vi utbygging av Gjermundsbekken kraftverk.**

Skothomtjønn kraftverk

Skothomtjønn kraftverk skal utnytte vannet i elva Monn på strekningen mellom Skothomtjønn og Langevatn. Siden Agder Energi Vannkraft har fått konsesjon til å øke reguleringen av Langevatn med 10 m blir prosjektet redusert sammenlignet med opprinnelig plan.

Prosjektområdet ligger innenfor det som er definert som leveområdet til villreinen i Setesdal-Ryfylkeheiene. I tillegg ligger det innenfor område avsatt som hensynssone villrein i

Heiplanen. I vår uttalelse til Åseralprosjektene av 10.9.2013 skrev vi at: «Langevatn ligger innenfor hensynssone villrein i den nylig vedtatte Heiplanen.

Fylkesmannen fraråder økt regulering som omsøkt uten at hensynet til villreinen er grundigere utredet enn det som er tilfelle i foreliggende fagrapport. Et eventuelt nytt manøvreringsreglement for Langevatn må inneholde strenge vilkår for fylling/tapping som tar hensyn til ferdselen sommer og vinter. Alle detaljer knyttet til en ny driftevei bør belyses i konsesjonssøknaden og avklares i konsesjonssaken.» Slik vi vurderer det vil ikke Skothomtjønn kraftverk utgjøre noen stor negativ påvirkning i driftsfasen. Som nevnt har Agder Energi Vannkraft nå fått konsesjon til økt regulering av Langevatn. Vi vurderer eventuelle ulemper for villreinen av foreliggende prosjekt som små.

Vi har opplysninger om sårbare fuglearter som hekker i umiddelbar nærhet til tiltaksområdet. Vi kan ikke se at dette er detaljkartlagt i forbindelse med prosjektsøknaden. Dersom utbygging av Skothomtjønn kraftverk mot formodning skulle bli en realitet må anleggsarbeid i perioden 1. januar – 20. juni unngås.

Som en del av Åseralprosjektene skal det bygges driftevei langs østsida av Langevatn. Agder Energi Vannkraft har søkt om å bygge vei fram til nordenden av Langevatn. Økt regulering og ny vei utgjør store landskapsinngrep. Vei videre opp til enden av Fosstjønn vil måtte gå i bratt terreng. For å bygge veien kreves samme type utstyr som byggingen av veien langs Langevatn. Store skjæringer, fyllinger, vei- og rassikring vil utgjøre store inngrep. Etter vår vurdering kan ikke et småkraftverk av denne størrelsen forsvare en så omfattende veibygging, selv om veien blir liggende nær den nye reguleringssonen.

Strekningen mellom Langevatn og nordover mot Pytten er fra før lite preget av inngrep. En av de mest brukte inngangsportene til turistforeningens løypenett i fjellet går via Langevatn og langs elva i retning Josephsbu og Gaukhei. I temakart over viktige og svært viktige regionale friluftslivsområder i Vest-Agder er det berørte området vist som Svært viktige regionalt friluftslivsområde der område scoret høyt på bruksfrekvens (5 av 5), regionale brukere (4 av 5), opplevelseskvaliteter (4 av 5) og inngrepsfrihet (4 av 5). Med dette som utgangspunkt mener vi at Langevatnområdet bør skånes for flere tyngre tekniske inngrep. Vi mener utbygging av Skothomtjønn kraftverk som omsøkt ytterligere vil redusere turopplevelsen for ferdende langs turistløypa.

Når Agder Energi Vannkraft øker reguleringshøyden i Langevatn, kan elva fra Skothomtjønn få større betydning som gyte- og oppvekstområde for fisken Langevatn. Vi kan ikke se at konsekvensene for fisken av redusert vannføring som følge av et nytt kraftverk her er utredet, jf. naturmangfoldloven § 8 om kunnskapsgrunnlaget.

- **Med bakgrunn i argumentasjonen over, det vil si hensynet til samlet belastning, landskap, naturmangfold og friluftsliv fraråder vi utbygging av Skothomtjønn kraftverk.**
-

For følgende kraftverk støtter vi de foreslåtte avbøtende tiltakene:

Herresbekken kraftverk

Herresbekken ligger i Austredalen, ca. 10 km nordøst for Kyrkjebygda, og renner ut i Logna. Siden bekken renner gjennom et bratt og til dels uframkommelig terreng er området lite brukt til friluftsliv. Den ligger skjermet for innsyn i den trange dalen.

Når det gjelder avbøtende tiltak, vil vi særlig framheve at det må undersøkes om den kjente sårbare fuglearten hekker i området før anleggsstart. I så fall må anleggsarbeid i perioden 1. januar – 20. juni unngås i området fra inntaket og 500 meter av øverste rørgatetrase. I tillegg bør det tilstrebes å legge rørgata slik at den registrerte naturtypen *Gammel lauvskog* (ospesholt) skånes i størst mulig grad. Utover dette har vi ingen merknader til prosjektet.

Hamkollåna kraftverk

Hamkollåna renner gjennom grenda Hamkoll. Snaue to kilometer sør for Hamkoll går elva ned i tunnelsjakt for inntak til Smeland kraftverk. Det planlegges to inntak og en forholdsvis lang rørgate i prosjektet. Inntaket i Øytjønn bygges like nedenfor eksisterende vei, mens det kreves noe veibygging i bratt terreng for å få laget inntaket i Storheitjønn. Rørgata skal i det alt vesentlige legges i eksisterende vei.

Vi kan ikke se at noen av våre fokusområder vil bli vesentlig berørt av prosjektet. Utover dette har vi ingen merknader til prosjektet.

Bliksåna kraftverk

Bliksåna er ei mellomstor elv som renner ut på østsida i den sørlige delen av Ljoslandsvannet, 4 km sør for Ljosland. Terrenget er bratt i de nederste 2/3 av tiltaksområdet. Det er grunn til å tro at denne delen er lite brukt til friluftsliv. I den øvre del er det et mer åpent og tilgjengelig landskapsrom som henger sammen med myrområdet som strekker seg nordover til Tjønnebutjønn.

Vi kan ikke se at noen av våre fokusområder vil bli vesentlig berørt av prosjektet. Vi anbefaler at inntaket flyttes anslagsvis 400 meter nedover mot der Bliksåna begynner å renne i bratt terreng. Etter vår vurdering kan man ved å gjøre denne tilpasningen spare både området for inngrep og utgifter knyttet til legging av rørgate. Det slake terrenget tilsier at falltapet vil bli begrenset. Utover dette har vi ingen merknader til prosjektet.

Med hilsen

Per Ketil Omholt (e.f.)
seniorrådgiver

Eivind Hellerslien
senioringeniør

Brevet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.
Saksbehandler: Eivind Hellerslien, tlf.: 38 17 62 11

Kopi til:

Åseral kommune
Vest-Agder
fylkeskommune

Gardsveien 68
Postboks 517 Lund

4540 ÅSERAL
4605 KRISTIANSAND S